№ 36 ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 7 **1898** ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 7 № 36

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Սոփիա Բալայեան, Աննա Մովսէսեան, Գրիգոր, Արշակ և Յակովբ Սիմէօնեան Ստեփանեանցները՝ սրտի ցաւով յայտնելով առաջինը՝ իր սիրելի և վաղաժառամ որդու, երկրորդը՝ իր անմոռանալի ամուսնու, և վերջինները՝ իրանց թանգագին եղբօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԻՄԷՕՆԵԱՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՑԻ

մահը, խնդրում են ազգականներին և ծանօթներին յարգել հանգուցեալի յիշատակը: Հանգուցեալի մարմինը տանից (Գանօվսկայա փողոց, տ. № 22) կը տարվի շաբաթ օրը, մարտի 7-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին, Վանքի մայր եկեղեցին, իսկ այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը: Ամբիծքը ուրբաթ օր, երեկոյեան ժամը 7-ին: 2—2

Նատալիա Ներսէսեան Ստեփանեանցը իր զաւակներով հանդերձ՝ յայտնելով իր թանգագին ամուսնու-որդու,

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԻՄԷՕՆԵԱՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՑԻ

մահը, խնդրում է իր ազգականներին և ծանօթներին յարգել հանգուցեալի յիշատակը: Հանգուցեալի մարմինը տանից (Գանօվսկայա փողոց, տուն № 22) կը տարվի Վանքի մայր եկեղեցին, մարտի 7-ին, շաբաթ օր, առաւօտեան ժամը 9-ին, իսկ այնտեղից՝ Խօջիվանքի գերեզմանատունը: Ամբիծքը ուրբաթ օր, երեկոյեան ժամը 7-ին: 2—2

Նունէ Սարգսեան Գէորգեան, Կարապետ Սարգսեան Խօջամիրեան և Խաչատուր Բաղդասարեան Գէորգեան սրտի ցաւով յայտնում են իրանց ազգականներին և ծանօթներին, առաջինները հօր, և երկրորդի աներոջ՝

ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԽՕՋԱՄԻՐԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Վերին-Ագուլիսում փետրվարի 23-ին, և խնդրում են պատւել իրանց ներկայութեամբ հանգուցեալի հոգեհանգիստը, որ կատարվելու է կիրակի օր, մարտի 8-ին, Մուղնու ս. Գէորգ եկեղեցում, առաւօտեան 11 ժամին: 1—1

Անոյշ, Յարութիւն և Սիմէօն Սափարեանցները՝ վշտալից սրտով յայտնելով առաջինը իր վաղաժառամ թոռան, իսկ վերջինները՝ իրանց անմոռանալի քեռ-որդու՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԻՄԷՕՆԵԱՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՑԻ

անապաւելի մահը՝ խնդրում են իրանց ազգականներին և ծանօթներին յարգել հանգուցեալի յիշատակը: Հանգուցեալի մարմինը, շաբաթ օր, մարտի 7-ին, իր բնակարանից կը տանվի Վանքի մայր եկեղեցին, իսկ այնտեղից՝ Խօջիվանքի գերեզմանատունը: Ամբիծքը ուրբաթ, երեկոյեան 7 ժամին: 1—1

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՂԱ ՀԱԽՈՒՄԵԱՆՑ

Կարճատև հիւանդութիւնից յետոյ վախճանվեց Բագւում մարտի 3-ին: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կունենայ կիրակի, մարտի 8-ին, առաւօտեան 9 ժամին, դէպի հայոց Ս. Գրիգոր եկեղեցին: Այդ մասին խորին վշտով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, նրա որդի Նիկողայոս Համբարձումեանը իր ամուսնու հետ և նրա քոյրերը՝ Զարուհի Նազարեանց, Մանուշակ Խանդամիրեան, Թագուհի Բէգլարեանց և Զաւահիր Գանջունցեանը իրանց ամուսիններով և որդկերանցով: Հոգեհանգիստը շաբաթ, մարտի 7-ին, ժամի 6-ին երեկոյեան: 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կանանց միջազգային կօնգրէս.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Օրէցօր. Թիւրքահայերը և ծխախոտագործութիւնը Սուխումի շրջանում. Քաղաքային ընտրութիւնները Երևանում. Մատենագրութիւն. Նամակներ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. - ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Սալմաստ:

ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՕՆԳՐԷՍ

Եկող տարի, 1899 թուականին, նշանակված է կանանց միջազգային կօնգրէս Լօնդօնում: Կօնգրէսի պատրաստութեան համար կազմված է կօմիտէտ, որի նախագահողն է Լեդի Աբերդին: Կօմիտէտը դիմելով ամեն տեղ՝ հրաւէր է կարդում մասնակցել կօնգրէսին և նպաստել կանանց գործունէութեան զարգացման խնդրի քննութեան թէ զեկուցումներով և թէ խորհրդակցութիւններով: Արևմտեան Եւրոպայի կանայք մեծ պատրաստութիւններ են տեսնում Լօնդօնի կօնգրէսի համար: Պետերբուրգի «Կանանց ընկերութիւնը» որոշել է ռուս կանանց շարժման մասին տեղեկութիւններ հաւաքել վերջին քառասուն տարիների վերաբերմամբ, և ներկայացնել կօնգրէսին այդ աշխատութիւնը յատուկ պատգամաւորների ձեռքով: Բացի պատգամաւոր—կանանցից, կը մասնակցեն, ի հարկէ, և ուրիշները, իբրև միջազգային կօնգրէսի անդամներ:

Երկու տարի առաջ, ինչպէս յայտնի է «Մշակի» ընթերցողներին, Բերլինում տեղի ունեցաւ կանանց առաջին միջազգային մեծ կօնգրէսը, որին մասնակցեցին շատ երկիրներից եկած կանայք, որոնց թւում և մի քանի հայուհիներ: Սակայն վերջինների մասնակցութիւնը պատահական էր, առանց նախորոք պատրաստութեան, առանց որ և է կազմակերպութեան: Հայուհիներից մէկը կարդաց մի համառօտ զեկուցում հայ կանանց շարժման և առաջադիմութեան մասին, ներկայացնելով մի քանի խոշոր փաստեր՝ մեր կանանց կատարած առաջադիմական քայլերից: Հայ կանանց մասնակցութիւնը Բերլինի կօնգրէսում, իբրև մի առաջին փորձ, ունէր միայն մի մխիթարական կողմ, այդ այն էր, որ հայ կինը հանդէս էր գալիս միջազգային կեանքում, իբրև կուլտուրական տարր, որ ձգտում է դառնալ անդամ լուսաւորված աշխարհի կանանց հասարակութեան:

Ցանկալի է, որ հայ կինը մասնակցէր և Լօնդօնի միջազգային կօնգրէսին: Եւ, մեր կարծիքով, այս անգամ պէտք է լուրջ նախապատրաստութիւններ տեսնել և ներկայանալ կօնգրէսին յայտնի ծրագրով: Համաժողովը պէտք է ծանօթանայ կանանց ներկայ վիճակի և նրանց զարգացման պահանջների հետ մեր երկրում: Միւս կողմից նա պէտք է ուսանելի նիւթ մատակարարէ մեզ համար աւելի աջող կերպով տանելու կանանց կրթութեան և

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍԱԼՄԱՍՏ

Դիլման, փետրվարի 24-ին

Ուղևորի տպաւորութիւնը.—Փայաջուկ և Ղալասար.—Սալմաստի հարուստները.—Դօկտոր Լեպսիուս և որբանոցներ.—Գաղթականներին օգնող ընկերութիւնը.—Էջմիածնի անհոգութիւնը. — Վերջին դէպքերը.—Թիւրքաց հիւպատոսի խնդրիքները. — Սարփարաստի գործունէութիւնը.—Հայերից փող են կորզում.—Յեղափոխական խմբեր որոնելը.—Շահի և Ամիր Նիզամի հեռագրերը.—Սարստ.—Հալածանք և թալան.—Պարսից զօրքը Դիլմանում.—Անապաւելի փոփոխութիւն.—Վերջաբան.—Վերջին լուր:

Ձմեռը արդէն իր իշխանութիւնը տարածել էր, երբ երեկոյեան ուշ ատեն հասանք Փայաջուկ, Րաֆֆիի, հայոց անմահ գրողի ծննդավայրը, որ մօտաւորապէս 300 տնով մի ընդարձակ գիւղ է: Այդտեղ օթևանելիս ճամբորդը խսկոյն լսում է երկու նշանաւոր գերդաստանի անունները,—եղբայրներ Մանասէրեան, և Բուդաղեան, որոնք կարող էին իբրև ազնիւ ընտանիքներ աւելի հոգ և խնամք ունենալ գոնէ իրանց գիւղի ժողովրդի առաջադիմութեան վրա. բայց Սալմաստի հարուստները դեռ չեն հասել պարտաճանաչութեան այդ կարևոր կէտին, ուստի և աւելորդ է այդ մասին որ և է դիտողութիւն անել: Մի բան նկատելի է սակայն, որ Պարսկաստանում հարուստ դասակարգը,—բացառութիւնները միշտ աչքի առաջ ունենալով,—ընդհանրապէս սատիկ փղասէր է, և արծաթասիրութիւնը այնքան տիրապետել է նրանց սրտերում և գրաւել է նրանց ամբողջ հոգին ու միտքը, որ նրանք հետզհետէ անձնատուր են եղել անխիղճ վաշխառութեան և խեղճ ժողովրդի համար դարձել են անձայն և անողորմ հարստահարիչներ և անյագ տղրուկներ: Թէ ինչեր են կատարվում աղքատ դասակարգի մէջ, մինչդեռ կամաց կամաց տարիները անցնում են, միայն հետաքրքիր հարց ու փորձ անողը կարող է իմանալ, իսկ ժողովրդի համար բոլորովին ճշմարիտ է բանաստեղծի խօսքը—«Ինձ համար այս կեանքում չը կայ ոչինչ նոր, ինձ համար կրկնվում է երէկը միշտ այսօր»:

Որպէս ուղևոր, շատ հետաքրքրական էր ինձ տեսնել նաև Ղալասար, Սալմաստի հայ հարուստների աւանը՝ մեծ-մեծ և գեղեցիկ բնակարաններով, որոնք ի ներքուստ էլ, ի հարկէ, ամեն յարմարութիւններով պատրաստված են ընչաւէտների նշանաբանը՝ այս վաղանցիկ կեանքում կարելի եղածին չափ իրագործելու: Արզումանեան, Հասրաթեան, Շահգալդեան և դարձեալ Հասրաթեան, Շահգալդեան, Արզումանեան, նաև Բաբայ Յարութիւնեան, միակ նշանաւոր գերդաստաններն են ամբողջ աւանում: Բայց դուք այսպիսի մի կենտրօնից սպասված զարգացման և առաջադիմութեան յետին նշոյլը անգամ չէք կարող էք տեսնել այդտեղ: Մանրամասնութիւնների մէջ չը մտնելու համար ասենք, որ Ղալասարում հասարակական կեանք չը կայ բոլորովին, այլ առանձնացած, կղզիացած մի գոյութիւն, ըստ բանի Դաւիթ թագաւորին—«Կեցցէ անձն իմ և օրհնեսցէ զՏէր»:

Ղալասարում տեսանք մի մխիթարական երևոյթ, որը սակայն օտար աշխատանքի և գոհողութեան ու մարդասիրութեան արդիւնք է: Դօկտոր Լեպսիուսի ձեռնարկութեամբ անցեալ ամառ հաստատված որբանոցն է այդ, որին ևս այցելեցինք: Այդ բարեխիրական օթևանում պատսպարված են 40 երկսեռ որբ մանուկներ, որոնք բացի մեծից, որ Սղերդ քաղաքից է, ամենքն էլ աղբակեցի են և վայելում են ցանկալի խնամք, հոգատարութիւն և դաստիարակութիւն. որբանոցը առայժմ զետեղված է «որդիք Բաղալ Արզումանեանցների» ընդարձակ բնակարանում և գտնվում է Մ. Պաղդասարեանի տնօրէնութեան տակ: Այդտեղ մենք ծանօթացանք նաև հեռ Էդվարդ Ֆօն Բէրգմանի հետ, որ դօկտոր Լեպսիուսի կողմից ընդհանուր տեսուչ նշանակված է ս. Թադէոս Առաքեալի, Ղարադաղի, Սալմաստի և Ուրմիայի «գաղթականներին օժանդակ գերմանական ընկերութեան» մեծ և գովելի գործին:

Շարունակելով մեր ուղևորութիւնը Սալմաստի միւս հայաբնակ գիւղերում մենք տեսանք ընդհանուր լքում, անխնամութիւն, անմիաբանութիւն, միմեանց դէմ հակառակութիւն և կոպիտ վարմունք, նաև յուզում և յուսահատութիւն հայ գիւղացիների: Եւ այդ բոլորի իրական և խսկական պատճառն է մի օրինաւոր, գործունեայ և բանիմաց, ազնիւ առաջնորդի բացակայութիւնը: Դրա պատասխանատուութիւնը ծանրանում է ազգային բարձրագոյն հոգևոր իշխանութեան վրա, որ այսպիսի մի հայաշատ և կարևոր վիճակը քանի տարիներից ի վեր բոլորովին անմխատ, անհոգ և անխնամ երեսի վրա է թողել: Սալմաստեցի հայ ժողովուրդը երախտագիտութեամբ է յիշում հայր Բագրատ Թաւաքալեանին և նրա նմաններին, որոնք գնահատելի աշխատութիւն ու գործունէութիւն ունեցել են այս գաւառում, բայց այժմ նրանց բոլոր աշխատութիւնը և ձեռք բերած արդիւնքը ամեն տեսակէտով փչացել է, շնորհիւ ներկայ անխնամ վարչութեան:

Անցնենք սակայն վերջին յոյժ ցաւալի դէպքերին, որոնք այս տարի էլ, ահեղ ալիքների նման, եկան ամբողջ Սալմաստի գաւառը վրդովելու յուզելու: Խօյի Թիւրքաց հիւպատոսը «Մեծ մարդասպանի» արժանաւոր մի պաշտօնակատարն է Պարսկաստանում և յաջողել է իր համար մի լաւ ընկեր, խորհրդական և գործակատար գտնելու: Դա մի գծուծ Շամաղավարդա անունով ասորի է, մի ստոր արարած, որը սահմված է չարիք գործելու: Եւ ցաւալին ու անհասկանալին այն է, որ այդ մանուկը ամերիկացի միսիօնարների արտադրութիւն է և նրանց քարոզիչ-ուսուցիչն է Խօյում... Սրանք երկուսն էլ անհաշտ և ոխերիմ թշնամի են հայութեան, մինը քաղաքական տեսակէտով, իսկ միւսը չենք իմանում ինչ պատճառով: Ստութիւն, խաբէութիւն և խարդաւանք սրանց առօրեայ զբաղումներն են, և շարունակ դաւեր են պատրաստում Սալմաստի հայ ազգաբնակութիւնը հիմքից կործանելու:

Այս երկու դաւադիրները ձեռք են բերում Սալմաստի սարփարաստի աջակցութիւնը և օժանդակութիւնը անպաշտպան հայերին հալածելու:—«Կոյրին ուզածն էլ երկու աչքն է»—ասում է Թիւրքերէն մի առածը: Սարփարաստը նախ զեկուցում է տալիս հայ իշխաններին՝ թէ մեծ և ծանր ամբաստանութիւններ կան հայ ժողովրդեան դէմ, թէ սալմաստեցիք կառավարութեան աչքի առաջ նկատված են իբր յեղափոխութեան մասնակիցներ և պետական դաւաճաններ և թէ շուտով ընդհանուր խուզարկութիւն ու ձերբակալութիւններ են լինելու: Ուստի և առաջարկել էր, որ իրան մի մեծ գումար տան, որպէս զի այդ բոլոր աղէտների և չարիքների առաջը կանխաւ կարող լինի առնել: Իշխանները բաւական կը վրդովվին այս յայտարարութիւնը լսելով և ժողով կը գումարեն: Սակայն իրանց խորհրդակցութեան մէջ այն եզրակացութեան կը յանգին, որ հէնց կաշառք տալով սարփարաստին՝ եղած զրպարտութիւնները պէտք է հաստատեն: Ուստի բացարձակապէս կը մերժեն այդ ամօթալի առաջարկութիւնը: Սարփարաստը այս անաջողու-

հասարակական զարգացման գործը մեր երկրում: Կոնգրես գնացողները, այդպիսով, պէտք է ներկայացնեն մեր կարիքները և մեր դրութիւնը և դրա հետ միասին կոնգրեսի եզրակացութիւնները հաղորդեն մեր հասարակութեան:

Մենք կարծում ենք, որ երկու հիմնարկութիւններ Թիֆլիսում պէտք է իրանց վրա վերցնեն այդ գործի համար նախաձեռնութիւնը՝ «Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութիւնը» և «Վարժուհիների ընկերութիւնը»: Առաջինը աւելի մօտ լինելով հայոց կեանքին, կարող է մշակել հայ կանանց շարժման և զարգացման հարցը, երկրորդը կարող է ներկայացնել Կովկասի ռուս կանանց և ընդհանրապէս Կովկասի կանանց ներկայ դրութեան և արած առաջադիմութեան նկարագիրը:

Վերջին տարիների քաղաքական դէպքերից յետոյ հայ անունը այնքան ծանօթ և այնքան հետաքրքրական է դարձել ամբողջ Եւրոպայի համար, որ անկասկած Լոնդոնի կանանց կոնգրեսի մէջ հայ կանանց ներկայացուցիչները կընդունվեն գրկաբաց և սիրով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԷՑՕՐ

XLVII

Գաւառական քաղաքներից մէկում ուսուցչական պաշտօն վարող մի համակրելի երիտասարդ դիմել է մեզ հետևեալ հարցով.

«Մի մեծ գիւղ՝ 6 տարի է խնդրում է ինձ քահանայ լինել: Ես շատ երկար եմ մտածել, բայց և այնպէս չեմ կարողանում վճռել՝ ընդունել, թէ չընդունել այդ առաջարկը: Պատասխանեցէք, խնդրեմ, և խորհուրդ տուէք, թէ արդեօք նպատակայարմար է առաջադէմ գաղափարներ դաւանող մի մարդու համար՝ այժմեան պայմաններում հոգևորական կոչում ընդունելը, և եթէ ընդունի՝ կարող է արդեօք օգտակար լինել իր ժողովրդին»:

Մենք երկար մտածեցինք խնտելիգենտ երիտասարդին, և երևի շատ ուրիշ անձանց հետաքրքրող այդ հարցի վրա. մի առ մի մեր յիշողութեան մէջ վերականգնեցինք այն բոլոր անձանց, որոնք գործելու և ժողովրդին ծառայելու տենչով ներշնչված՝ վեղար ծածկեցին և փարաջա հագան, յիշեցինք նրանց ուսերին դրած ծանր խաչը, և, խոստովանում ենք հրապարակով, բ ա ց աս ա կ ա ն եզրակացութեան հասանք:

Ամենից առաջ պէտք է զանազանել մենակեաց հոգևորականին, կամ այլ խօսքով՝ վ ա ր դ ա պ ե տ ն ե ր ի ն ժողովրդի հետ կապված, ամուսնացող հոգևորականներից՝ ք ա հ ա ն ա ն ե ր ի ց: Երկուսի մէջ սար ու ձոր կայ: Քահանան ժողովրդի մարդ է. նրանից է ընտրվում, նրա մէջ է ապրում, նրա ցաւերն է բաժանում, և նրանից էլ կախված է: Վարդապետը, ընդհակառակն, նա դուրս է ժողովրդից, ոչինչ կապ չունի նրա հետ: Նա նոյնքան հեռու է կենդանի կեանքից, որքան նրանց ապաստարանները՝ վանքերը՝ հեռու են կենդանի բնակավայրերից: Եւ եթէ կար ժամանակ, որ վեղարաւոր հոգևորականները raison d'être ունէին, իբրև վանքերի մէջ ժողովրդի հոգու համար աղօթող մարդիկ, այժմ դրանից էլ զրկված են, որովհետև ոչ ոք այժմ իր հոգու փրկութիւնը չէ յանձնում կղերին կամ նրա աղօթքներին: Եւ այդպիսով նրանք այժմ քիչ-քիչ կազմում են մի դասակարգ, որ գործ չունի, չէ ցանում, չէ հնձում, բայց մեծ ախորժակով անուշ է անում... Եւ ապա, ուրեմն, ոչ մի ինտելիգենտ, ժողովրդին ծառայելու գաղափարով վառված անձն չէ կարող և չը պէտք է համաձայնի լինել անդամ մի այդպիսի դասակարգի...

Դառնանք քահանայական դասակարգին, ժողովրդի հետ կապված հոգևորականների այդ մեծ շրջանին: Ճշմարիտ է, այդ դասակարգը համարեա ոչնչով չէ նմանում սևագլուխ հոգևորականութեան, և նա կարող էր մեծ ծառայութիւն մատուցանել ժողովրդին, բայց, տարաբաղդաբար, այժմ նա զրկված է այդ ոյժից: Եւ ահա ինչու: Մեր քահանայական շրջանի մէջ,—չենք ասում ինչպէս և ինչու,—կարճ միջոցում այնքան զարգացաւ տգիտութիւնը, նրա շարքերի մէջ ներս մտան այնքան տգէտներ, արժանաւորները այնպիսի սոսկալի հալածանքների ենթարկվեցին, որ այս րոպէիս ոչ մի դասակարգ այնքան ողբալի և մի և նոյն ժամանակ այնքան զզուելի պատկեր չէ ներկայացնում, որքան մեր ք ա հ ա ն ա յ ա կ ա ն դասակարգը: Դրանք այժմ աւետարանական հ ո վ ի ւ ն ե ր չեն, այլ ժողովրդական լեզուի իմաստով՝ չ օ ք ա ն ն ե ր: Ոչ միայն ժողովրդին ղեկավարել չեն կարող, այլ մտաւորապէս իրանց ղեկավարութեան յանձնված ժողովրդից էլ շատ ստոր են կանգնած, և ահա այդ է պատճառը, որ չը նայած կաթողիկոսների ճառերին, եպիսկոպոսների հրաւէրներին, և նոյն իսկ մամուլի մէջ տպվող ոգևորված յօդուածներին, հոգևորականութեան պատիւը ոչ միայն չէ բարձրանում ժողովրդի աչքում, այլ սարի բարձրութիւնից գլորվող քարի նման դէպի անդունդն է նետվում: Եւ այժմ քահանան նոյն իսկ ամբոխի ամենաստոր խաւերում չունի ոչ մի հրապոյր, չէ վայելում յարգանք, այլ նոյն իսկ ծաղր և արհամարհանք...

Ահա այդ պատճառով, մենք չենք կարող խորհուրդ տալ մեր ինտելիգենտ երիտասարդներին մտնել հոգևորական դասակարգի մէջ, քանի որ այդ շրջանում նրանք չեն կարող աջողութեամբ ծառայել իրանց նպատակին—ժողովրդին: Դեռ մօտիկ անցեալում, շատ ինտելիգենտ մարդիկ, համալսարանական և միջնակարգ ուսումով, ոգևորված համակրելի ձգտումներով, վճռեցին վեղար ծածկել, փարաջա հագնել: Խրիմեանի գալու օրերին մի խումբ երիտասարդներ հոգևոր կոչման մէջ մտան և մի քանի մեծ խմբեր էլ պատրաստվում էին մտնելու: Մեր այնպիսի լուսաւոր հոգևորականներ, ինչպէս օրինակ, Արիստակէս Սեդրակեան, աւելի էին բորբոքում այդ կրակը: Բայց այդ «ոգևորութեան» շրջանն էլ փուճ դուրս եկաւ: Եւ մենք տեսանք և տեսնում ենք, թէ ինչ բաղդի արժանացան մեր ինտելիգենտ հոգևորականները: Լեոն Խօջայեան հալածվեց և զոհ գնաց: Սարգիս Բէգնազարեան անխծում էր այն օրը, երբ քահանայ եղաւ: Խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէ Ս. Խաչի մէջ է քաւում իր չունեցած մեղքերը, իսկ Սեդրակեան միայն հեռու Աստրախանում նստելու պատւին է արժանի համարվում... Մի խումբ երիտասարդ վարդապետներ՝ Տէր-Մովսիսեան, Ղլտճեան, Մատթէոսեան, Վարդազարեան և այլն կամ քշված են Էջմիածնից, կամ ուղարկվում են «կալերը՝ ցորեն չափելու»: Գլխաւոր քաղաքներում անգամ հայկատակ, տգէտ, անբարոյական քահանաները արժանանում են ընծաների և մեծ-մեծ ծուխերի, իսկ փոքր ի շատէ արժանաւոր քահանաները, Մելեաններ, Սահակեաններ, Մարտիրոսեաններ հալածվում են, ինչպէս «խորթ որդիք»:

Արդ, ինչպէս կարելի է խորհուրդ տալ ինտելիգենտ մարդուն՝ մտնել մի շրջանի մէջ, ուր ուսում առած, օրինաւոր, ազնիւ մարդը՝ միշտ նկատվում է իբրև «խորթ որդի», մի շրջան, որից ժողովուրդը չէ գրաւվում, այլ երես է դարձնում: Այդպիսի խորհուրդ չէ կարելի տալ, և չը պէտք է տալ:

Խ. Մալումեան

ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԾԽԱԽՈՏԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒԽՈՒՄԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

I

Սուխումն իր օդի մեղմութեամբ և բնութեան հարստութեամբ Սև ծովի ափերի այն հրաշալի տեղերից մինն է, որոնք վաղուց մեծ հռչակ են ստացել և իրանց մեղմ օդով ոչ սակաւ անբաղդ երիտասարդների թոյլ կրծքի սփոփիչ և կեանքի ապաւինք հանդիսացել: Եթէ դեռ մինչև այժմ Սուխումը այդ մեծ անունը չէ վաստակել, դա միայն շնորհիւ նրա մի քանի տափարակ տեղերի ճահճային յատկութեան և ճանապարհների վատութեան, պակասութիւններ, որոնք քիչ-քիչ վերացվում են:

Կլիման և հողը օժտված լինելով բնութեան շնորհներով, Սուխումի շրջանը վաղուց յետէ իր վրա է դարձրել թանգագին բոյսերի կուլտուրայով հետաքրքրվողների առանձին ուշադրութիւնը, և ահա քանի գնում է այդ ճիւղը այնտեղ զարգանում է. վերջերումս նոյն իսկ թէյի բուսարաններ են բացած, որոնք աւելի մեծ ապագայ են խոստանում: Իսկ ծխախոտի արդիւնաբերութիւնը՝ վաղուց այստեղ իր ամենայարմար տեղն է գտել, շնորհիւ Թիւրքիայից գաղթած հայ և յոյն ծխախոտացանների, առաւելապէս քայքայվող Թիւրքիայում ծխախոտի բէժին մտնելուց յետոյ:

Թիւրքիայից գաղթող արհեստագէտ, փորձված հայ և յոյն ծխախոտացանների աչքից չը սպրդեց Սուխումի շրջանը և նրանք մեծ թւով ցրվեցին այս կողմերում: Արհեստը լաւ գիտենալով և բնութիւնն էլ իրանց օգնական ունենալով, դրանք ծխախոտի ցանքսը այս կողմերում հասցրին իր կատարելութեան, թէև դրան շատ արգելք էր լինում սեփական հող չունենալը: Ռուսաց կառավարութիւնը լաւ հասկանալով այդ տարրի կուլտուրականութիւնը, արհեստագիտութիւնը, ունակութիւնը և շնորքը՝ երկիրը տնտեսապէս զարգացնելու գործում, սկզբում ձրի հողեր էր տալիս. բայց յետոյ տեսնելով, որ արդէն հարկաւոր թւով եկել են, և կարող են հիմնել ցանկալի արդիւնագործութեան, այդ մեծաշնորհութիւնը դադարեցրեց: Սակայն, չը նայելով դրան, Թիւրքաց գազանային ճնշումները ստիպում էին տեղական աշխատող տարրին ուրիշ տեղ, ուրիշ երկրում հանգիստ փնտռել. և հայերը խումբ-խումբ էլի շարունակում էին գաղթել և ցրվել ոչ միայն Սուխում, այլ և ծովափնեայ միւս տեղեր, չէն և աւատ դարձնելով: Ահա այդ հանգամանքների շնորհիւ է, որ այսօր Ռուսաստանը համ խլեց անգութ Թիւրքի արհեստագէտ ոյժերը, համ էլ այդ ոյժերի շնորհիւ զարգացնելով և նոյն իսկ կատարելագործութեան հասցնելով ծխախոտի արդիւնաբերութիւնը, համարեա թէ դադարեցրեց Թիւրքիայից ծխախոտ ներմուծելը, որը սկզբներում միլիոնաւոր գումարների էր հասնում: Այժմ, այդ եկւորների շնորհիւ Ռուսաստանը Սուխումի, Բէսարաբիայի և առհասարակ Սև ծովի ափերում այնպիսի ընտիր ծխախոտ է արտաբերում, որ համարձակ կարող է մրցել Թիւրքաց ծխախոտի հետ: Եթէ դեռ ևս շատից քչից էլի բերում են ծխախոտ Թիւրքիայից, այդ պէտք է ասել, ոչ այնքան մեծ կարիք զգալով, այլ աւելի բէկլամի համար, և հարկից ստիպված:

Ասեցինք, որ եկւորները շատ շուտով ծխախոտի կուլտուրան կատարելագործութեան կը հասցնէին, եթէ հողի սեփականութիւն վայելէին: Կալուածատիրոջից մի քանի տարով կապալով առած հողի վրա նրանք չէին կարող ծախսեր անել, մեծածախս շինութիւններ կառուցանել, յարմարութիւններ պատրաստել, քանի որ մի քանի տարուց յետոյ այդ բոլորը պիտի մնար կալուածատիրոջ: Եւ ահա նրանք մտածեցին սեփական միջոցներով հողեր գնել, հաւաքվել կազմել, և աւելի լուրջ ու եռանդուն կերպով սկսել գործը: Շատերին աջողվեց այդ: Գնեցին հողեր, սեփականացրին և սկսեցին աւելի կանոնաւոր ընթացք տալ իրանց գործին, աւելի ոյժ և աշխատանք գործ դնելով՝ առաջ տանել, զարգացնել և ազնուացնել ծխախոտի յատկութիւնը:

Աչքաբաց գործարանատէրերը շատ շուտ նկատեցին այդ բոլորը և րոպէ չը կորցրին օգտվելու դրանից. այո, օգտվեցին և նրանց հաշւին չէնացան: Իրանց ոստայնները սարքեցին այդ

թեան վրա կատաղած՝ սկսում է իր ֆարաշները և նէօքէրները խկոյն հայ գիւղերը ուղարկել, իբրև թէ ղ ա չ ա խ ն ե ր փնտռելու և այդ պատրւակի տակ՝ սկսում է սոսկալի և աննկարագրելի հալածանք: Ամբողջ երկու ամիս տևեց: Եւ այդ միջոցին պատուաւոր վաճառականներ և հարուստ դասակարգի պատկանող անձնաւորութիւններ աջ ու ձախ ձերբակալվում, բանտ են ձգվում: Հազարաւոր թումաններ է կորզում քաղցած դատաւորը անպաշտպան ժողովրդից, մինչև որ «դանակը հասնում է ոսկորին», և հաֆթվանցիք ճարահատ մի օր ուղղակի Դիլմանի գնալով, լցվում են հեռագրատունը՝ «ս է ս թ» մտնելու, այսինքն բարձրագոյն պաշտպանութեան տակ դնելու իրանց անձերը:

Այդ միջոցին Թիւրքաց հիւպատոսը հեռագրում է «Մեծ մարդասպանին» թէ 46,000 հայ յեղափոխականներ արտասահմանից մեծ պատրաստութեամբ արդէն հասել են Սալմաստ և մի ահեղ արշաւանք է սպասվում րոպէ առ րոպէ և թէ դրանք պատսպարված են այս ինչ և այն ինչ գիւղերում: Արինարբուն էլ ուրախութեամբ հաւատալով այդ բոլորովին սուտ և անտեղի լուրին, Թէհրանի իր ներկայացուցչի ձեռքով անմախիստ դիմումներ, առաջադրութիւններ և պահանջներ է անում վեհ. Շահին: Սա էլ մրդովված հրամայում է Ատրպատականի ընդհանուր նահանգապետ Ամիր-Նիզամին խկոյն և անյապաղ բոլոր հարկ եղած միջոցները ձեռք առնել հայ յեղափոխականների կարծեցեալ ա հ ե ղ բ ա ն ա կ ը ցրվելու և արտաքսելու, իսկ բոլոր տեղացի մասնակցողներին խիստ կերպով պատժելու: Զարմանալ և ափսոսի գործածութիւնից բոլորովին թուլացած պաշտօնատարը, մոռանալով ամեն պարտականութիւն և ձևակերպութիւններ, որոնք անհրաժեշտ են այսպիսի փափուկ խնդիրներում, կատաղի կերպով և առանց որ և է այլևայլութեան հրամայում է անմիջապէս սկսել սոսկալի հալածանքը Սալմաստի, Խօյի և Ուրմիայի հայ ազգաբնակութեան դէմ և երդվում է նրանց բնաջնջինջ անել: «Մեծ մարդասպանի» ուզածն էլ այդ էր արդէն, իսկ նրա կօնսուլի և դաւադրող ասօրու ուրախութեանը չափ ու սահման չը կար:

Երբ կոյրը կոյրից է առաջնորդվում՝ երկուսն էլ պէտք է գլորվեն խորխորատը, և այդպէս էլ պատահեց: Ամիր-Նիզամը նախ մի կծու նամակ է գրում հայր Սարաջեանին և բացարձակապէս նրան մեղադրելով իբր ղեկավար յեղափոխականների՝ խստիւ պատւիրում է, որ չը համարձակվի երբեք միջամտել այս ընդհանուր պաշտօնական հալածանքի մէջ, իբրև հայոց առաջնորդ, մասնաւորապէս Թիւրքաց Հայաստանից եկած փախստականների և գաղթականների գործում: Նա կամեցել էր «հարուածել հովիւը՝ որպէս զի կարողանար կոտորել նաև ոչխարներին»: Մի և նոյն ատեն Ամիրը մի յայտարարութիւն է ուղարկում բոլոր օտար պետութիւնների հիւպատոսներին, զեկուցում տալով նրանց, թէ մեծ թւով յեղափոխականներ կան Խօյում, Սալմաստում և Ուրմիում, որոնք ուզում են վրդովել հասարակութեան խաղաղութիւնը, թէ Շահի կառավարութիւնը իրան պարտականութիւն է համարում այդ տեսակ վնասակար տարրերից մաքրել երկիրը և այդ գործողութեան միջոցին կարող է պատահել, որ օտար հպատակներից էլ ենթարկվեն օրէնքի տրամադրութեան և եթէ կուիւ պատահելով՝ մինը կամ միւսը սպանվի, կօնսուլները բնաւ իրաւունք չունեն պարսից կառավարութեան դիմում անելու նրանց մասին և որ և է հատուցում պահանջել, քանի որ նրանք մասնակցել են յեղափոխութեան և այլն և այլն: Այս լուրերը երբ Սալմաստում լսվեցին, բոլոր հայ ազգաբնակութիւնը անասելի կերպով ցնցվեց և ամեն մարդ մտածում էր՝ «հասել է արդէն հայերիս օրհասը, լինել—չը լինելը մեզնից է կախված»:

Անհրաժեշտ էր մի բան անել սպառնացող ահաւոր վտանգի առաջը առնելու և փրկելու այս հայաբնակ գաւառը քարուքանդ լինելուց. ամեն օր ժողովներ էին տեղի ունենում և որոշումներ քուէարկվում, բայց «բուժիչ կախողը» չէր գտնվում. վերջապէս հաֆթվանցիք առաջ անցան և մի պատգամաւորութիւն ուղարկեցին Թաւրիզ՝ Ամիրին և կօնսուլներին հարկ եղած դիմումները անելու: Երևում է սակայն, որ այդ բանի վրա Ամիրի կատաղութիւնը իր գագաթնակէտին էր հասել, որովհետև մի սոսկալի պարունակութեամբ հեռագիր էր խփել հաֆթվանցիներին՝ սպառնալով նրանց գիւղը հիմքից քանդել և բոլորին էլ կոտորել տալ անխնայ. հայոց լքումը և յուսահատութիւնը հասել էր իր գագաթնակէտին և ամեն մարդ արդէն մտածում էր պատուաւոր մահով մեռնել, եթէ հարկաւոր է մեռնել: Ամեն մարդ սպասողութեան անհամբեր դրութեան մէջ էր: Արդէն Ամիր Նիզամը Խօյի և Սալմաստի կառավարիչ հայասէր Զէյնալ-Մաջիդը-Սալթանեան պաշտօնանկ էր արել և նրա տեղ Բաղըր խան Սէրթիփ Զուլղամ-Ուլ-Միւլքը նշանակել, ով գիտէ հալածանքը և ընդհանուր կոտորածը ծրագրած կերպով գլուխ հանելու նպատակով: Մի և նոյն ատեն բարձրագոյն քննիչներ էլ հասան Թաւրիզից և մի քանի ֆէվջ սարբազներ թնդանօթներով գրաւեցին Դիլմանի քաղաքը:

Մի կողմ ափիոն ևս Ամիրի ստամոքսում և ահա ամենայն ինչ կատարեալ կը լինէր. սակայն վերջին վճռական րոպէին ամեն բան յանկարծ յեղաշրջվեց. Թիւրքիայում ամեն բան կարելի է և հնարաւոր այսօր, քանի որ մի մեծ պետութիւն—Գերմանիա փայփայում, պաշտպանում է «Մեծ մարդասպանին», բայց Ամիր-Նիզամ և Թիւրքաց կօնսուլը ու նրա ասօրի օգնականը բոլորովին մոռացել էին իրանց, ի նկատի չէին ունեցել անցեալ տարվայ խլվլիկի դէպքի առթիւ եղած բարձագոյն կարգադրութիւնը, որի համաձայն Պարսկաստանում ապրող բոլոր քրիստոնեայ ժողովուրդը նորից դրվեց Ռուսաստանի հովանու տակ: Եւ ահա յանկարծ «սանձը քաշվեց» և «Մեծ մարդասպանի» յղացած բոլոր ծրագիրները ջուրը ընկան:

Վերջին լուր. Խօյի և Սալմաստի կառավարիչ Զուլղամ-Ուլ-Միւլքը հեռագրով դիմել էր հաֆթվանցիներին, որ մի քանի աղսախկալներ, այսինքն հայոց երևելիք խկոյն նրա մօտ գնան յայտնի խնդրի վերջնական կարգադրութեան մասին բանակցելու: Նրանք էլ գնացել էին և վերադարձան յուսալից և ուրախ սրտով: Կառավարիչը յայտնել է նրանց, որ վեհ. Շահը հրամայել է իր հայ սիրելի հպատակների հետ քաղցրութեամբ վարվել և նրանց ոչ մի կերպով չը վշտացնել, թէ բարձրագոյն կարգադրված է, որ Սարփարաստը բնաւ խառնվելու չէ քաղաքական կերպարանք ունեցող խնդիրներում. իսկ ընդհանուր հալածանքի և կոտորածի համար եկած սարբազները իրանց թնդանօթներով չուեցին դէպի Հին քաղաք՝ Թիւրքապարսկական սահմանագլուխը պաշտպանելու:

Այսպէս վերջացաւ այս դ ր ա մ ա ն: «Մեծ մարդասպանը» յուսախաբ մնաց:

—

Ամենավերջին տեղեկութիւն: Նամակը պօստը տալիս՝ Դիլմանում լուր ստացվեց, որ երէկ գիշեր 500 ձիաւոր սարբազներ յանկարծ Մահլամ գիւղը պաշարելով՝ 35 հոգի ձերբակալել են: Խօսվում է, որ հակառակ տրված խոստումներին՝ խուզարկութիւնները խստութեամբ շարունակվելու են:

Ողևոր

կենտրոններում, մարդիկ մէջ գցեցին՝ գիւղացու նիւթական նեղ դրութիւնը չահագործելու։ Ծխախոտի արդիւնաբերութիւնը, բացի դառն աշխատանքից, պահանջում է և նիւթական միջոցներ—փող, և ահա այդ մարդիկ իրանց ծառայութիւնն են առաջարկում. տալիս են մի քանի հարիւր րուբլի և ծխախոտի արտի իրաւունքն առնում.—ծխախոտն առնում են անորոշ, լինելք գնով կամ իրանց ցանկացած գնով։ Ցանողը ուրիշ ելք չունի, բայց միայն համաձայնվել։ Եւ այդպիսով սկզբներում այդ խեղճ ծխախոտացանները առնում էին միմիայն համարեա մշակի օրավարձ իրանց աշխատանքի համար. իսկ եթէ բան է պատահեց՝ բռնութիւնն էլ թիւրքի պէս խուռվեց նրա գլխին, և կարկուտով կամ մի ուրիշ պատահարով հարուածեց նրան, այն ժամանակ խեղճն այդ օրավարձից էլ զրկվում է և պարտապագայ տարվայ աշխատանքի բերքով պարտ մնում իրան փող տուող չահագործող բարերարին։ Տարիներ անցան, այդ գիւղացիները արիւն քրտինքով կոպէկներ հաւաքեցին, որ այդ ցանցերից ազատվեն. սակայն հնարագէտ առնողները ուրիշ հնար մտածեցին, որ և գործադրում են աջողութեամբ։

Գնողները՝ ծխախոտը քաղվելուց յետոյ՝ գնում են արտերը, երբ թէ առնում ծխախոտը յայտնի գնով, միայն Սուխումի մէջ ստանալու պայմանով. պայմանը կապում են, ինչպէս իրանց ձեռնտու է և այնուհետև գալիս հանգիստ նստում Սուխումի մէջ։ Ցանողը պատրաստում է ծխախոտը, հակեր կապում և իր հաշուին իջեցնում է առնողի պահեստը. վերջինս նորից նայում է ապրանքին, և համարեա թէ անխտիր բոլորին՝ նորից սկսում իր ուզածի պէս գին առաջարկել։ Խեղճ բերողը այժմ նորից կրակի մէջ է ընկնում. ապրանքը բերել դրել է առնողի ձեռքը. նա պատճառ է բերում թէ իբր առաջին տեսակը չատ պիտի լինէր, պակաս է դուրս եկել. կամ թէ երրորդ տեսակը չատ է, կանաչոտ է, թաց է և այլ հազար ու մի պատճառաբանութիւններ։ Եւ ահա նոր գին է առաջարկում. եթէ համաձայնութիւն չը կայանայ, ծխախոտատէրը պիտի ստացած կանխավճարը—բէհը, վերադարձնի, ու յետոյ ապրանքը դուրս հանէ. բայց խեղճ գիւղացին որտեղից գտնէ այդ փողը, որ արդէն ծախսել է, և եթէ գտնի էլ, որտեղ տանի ապրանքը. քաղաքում պահելու իրաւունք չը կայ. եթէ մի որ և է տան մէջ դնի, ծխախոտի կանոնների հիման վրա, պէտք է հարկաւոր թղթերն ունենայ, գրքեր պահի և այլն և այլն։ Յետ տանել գիւղը դարձեալ անկարելի է,—ծխախոտի վկայականը վերցրված է, յետ տանել չի լինի և եթէ յայտնի ձևակատարութիւնն էլ անէ, յետ տանելու իրաւունք ստանայ, չէ՞ որ նոր ցանքսի համար փող է հարկաւոր. առնողները բոլորը քաղաքումն են, քանի-քանի ամիսներ պիտի սպասէ, որ մէկ նոր մարդ գնայ, տեսնէ, առնէ։ Ուրեմն ուզէ չուզէ պէտք է ընկճվի և ընդունի, ինչ գին որ առաջարկում են։

Այդպիսի ճնշման և զրկանքների ենթակայ են գլխաւորապէս եկւոր հայերը, որովհետև նրանք թիւրքաց բռնակալ իշխանութեան ներքոյ սովորկած, վախենում են պայմանագրից. ռուսերէն լեզուն չը գիտեն, երկիւղով խուսափում են դատաստանից, ուստի և ինչ որ լինի, վզները ծռած համաձայնվում են։

Յովհաննէս Ստեփանեանց

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

(Նամակ Երևանից)

Մի քանի օրից յետոյ կատարվելու են մեր քաղաքային դումայի ձայնաւորների ընտրութիւնները։ 18 տարվայ հասարակական ինքնավարութեան փորձը պէտք է փոքր ինչ զգաստացնէ մեզ այժմ։ Դառնալով դէպի անցեալը, երբ մեր քաղաքացիները ունէին անորոշ և մութ հասկացողութիւն ձայնաւորների իրաւունքների և պարտաւորութիւնների մասին և նոր էին ընտելանում քաղաքային ինքնավարութեան, տեսնում ենք, որ ձայնաւորներից ոմանք բոլորովին անտարբեր էին վերաբերվում դէպի իրանց պարտաւորութիւնները և մինչև անգամ չէին ուզում իմանալ, թէ ինչ է պատահում դումայի մէջ. ոմանք էլ, և այդ մեծամասնութեամբ, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, դառնում էին մասնաւոր մարդկանց անձնական կրքերի կամ չահերի գործիք։ Եւ այսպէս, քաղաքային համարեա թէ ամեն գործերի մէջ երևում էր ձայնաւորների կողմից հաստատամտութեան, գիտակցական գործունէութեան և անկախութեան բացակայութիւն։ Գլխաւորապէս հէնց այս է պատճառը, որ մեր քաղաքը իր բարեկարգութիւնների մէջ չատ և չատ քիչ առաջ գնաց և մեծ կորուստներ ունեցաւ, մանաւանդ նրանից խլած հողերի և ջրերի կողմից։

Այժմ մտնում է նոր ընտրութեան օրը, որի վրա դարձնում ենք մեր համաքաղաքացիների ուշադրութիւնը։ Մի կողմ թողնենք մեր մասնաւոր հաշիւները, կրքերը, խնամութիւնները, բաթափվենք արևելեան ինքնապաշտական, անձնաչահական մտքերից, զգացումներից, լինենք ընտրողութեան գործի մէջ անաչառ, անկողմնապահ և ճշմարիտ։ Մեզ հարկաւոր են զարգացած, ժամանակի ոգով և հասկացողութիւններով սնված, հասարակական կեանքի պարտաւորութիւնները և իրաւունքները հասկացող և պարտաճանաչ թարմ ոյժեր։ Մի կողմ թողնենք մեր մոտաւորապէս անչարժ հաստափոր աղաներին. սրանց մինչև հիմա ընտրում էինք, որ իբր թէ չահվենք նրանց կենսական փորձառութիւնից, բայց մասնաւոր կեանքում ամենափորձառու մարդն էլ կարող է ոչինչ չը հասկանալ հասարակական գործերում և, որ աւելի վատն է, կարող է պարտաւոր չը համարել իր համար՝ գործ դնել իր փորձառութիւնը յօգուտ քաղաքի, արհամարհելով իր կամ իր խնամու չահերը։ Վերջապէս, Աստուած հին գործիչների հետ, որքան կարողացան ծառայեցին իրանց մայրենի քաղաքին (սրանց հետ է և տողերիս գրողը). ապագայ սերունդը կը գնահատէ և ըստ արժանւոյն կը կարդայ սրանց գլխին իր դատավճիռը։ Այժմ հանենք ասպարէզ բարձր կամ միջնակարգ ուսում ստացած երիտասարդներին, որոնց պատկանում է ապագան, որոնց վրա են մեր լաւագոյն յոյսերը։ Նրանք, լի թարմ և աղնիւ մտքերով ու զգացմունքներով, կրթված եւրոպական ոգով և ծանօթ լինելով լուսաւորված քաղաքների բարեկարգութեան գործին, անկասկած, աւելի եռանդով և անձնուիրութեամբ կը ծառայեն մեր հասարակութեանը, մեր մայրենի քաղաքին, քան հները։ Թէև պէտք է այն էլ ասած, ցաւելով, որ 606 ընտրողների ցուցակին նայելով, հազիւ հազ գտնում ենք 9 մարդ բարձր ուսումով, որոնցից 4-ը բնակվում են ուրիշ քաղաքներում, ուրեմն չեն կարող մասնակցել ընտրութիւններին, 17 մարդ միջնակարգ և 40 ստորին ուսումով—սարսափելի աննչան տոկոս. մնացած 540 մարդիկ կամ մայրենի լեզուով միայն տնական ուսում ստացողներ են, կամ բոլորովին անգրագէտներ. իսկ տեխնիկական ուսման մէջ մասնագէտ և ոչ մի անձը, եթէ չը հաշւենք գնդապետ Ֆօն-դեր Նօնէին, որ հաշւած է վերոյիշեալ 9 թւի մէջ։ Այսու ամենայնիւ, ինչ ունենք, նրանով պէտք է բաւականանանք և ունեցածից ընտրենք արժանաւորագոյնը և պիտանին։

Հներից մէկը

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

„Երգեր ու վէրքեր“, Ա. Իսահակեանի. 64 երես, գինը 10 կ., Ալէքսանդրօպօլ, 1898 թ.

Կանխակալ կարծիքով սկսեցինք թերթել այդ փոքրիկ գրքոյկը։ Մեզ թւում էր, թէ անյայտ հեղինակի ամեն մի «երգը» մի «վէրք» է լինելու մեր գրականութեան համար, որ կատարեալ նահատակ է դարձել անչնորհ բանաստեղծների ձեռքին, սակայն չատ չուտով փարատվեց մեր երկիւղը։ Պ. Իսահակեանի երգերը ժողովրդական ոգով և ոճով գրված իսկական բանաստեղծութիւններ են, որոնց մէջ արտայայտվում են սիրակարօտ սրտի փոքրիկ, բայց իրական վէրքեր և զգացվում է Արագածի զեփիւռի չունչը, աղբիւրների հովը և ծաղիկների բուրմունքը։ Նիւթի միակերպութիւնը,—մեծ մասամբ էրօտիկական սէր,—ընթերցողը ակամայ ներում է հեղինակին, ի նկատի ունենալով ոտանաւորների գեղեցկութիւնը և նրանց մէջ արտայայտված զգացմունքների անկեղծութիւնը։ Տ. Յ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երուսաղէմ, փետրվարի 21-ին

«Մշակի» բազմաթիւ համակրողներու հետ խառնելով և իմ խնդակցութիւնս՝ կը չնորհաւորեմ նրա 25-ամեայ հրատարակութեան տարեդարձը և ամենօրեայ լինելու բերկրալից աջողութիւնը։ Չէ կարելի չը խոստովանել այն հզօր ազդեցութիւնը՝ որ «Մշակը» այս քառորդ դարու մէջ ունեցած է բովանդակ Ռուսաստանի հայ ազգաբնակչութեան վրա մտաւոր զարգացման տեսակէտով։ Նա իբրև օ ր գ ա ն առաջադիմական գաղափարներու՝ անողոք կռիւ մղեց մարդկութեան թշնամի ագիտութեան և նախապաշարումի դէմ. հարուածեց կեղծաւորութիւնը և խաւարասէր հնենիգութիւնները։ «Մշակը» իր ա ր օ ր ո վ ը փչալից ընդարձակ դաշտեր հերկեց և ընտիր սերմեր սերմանեց, որք հետզհետէ կը ծաղկին և կը պտղաբերեն։ Ուստի անկեղծ խնդութեամբ կուգանք ողջունել նրա յաղթանակը, որ լոյսի յաղթանակն է խաւարի դէմ։ «Տարագիրն»

Բագու, մարտի 2-ին

«Մշակի» ամենօրեայ լինելը անասելի ուրախութիւն ազդեց մեզ, ստորագրող բանւորներիս, որոնց չահերը անկեղծ պաշտպանող բանակի առաջնորդող դրօշակը եղաւ նա մինչև այսօր, և ապահովաբար կը լինի սրանից յետոյ։

Բագւում Տէր-Գրիգորեանցի ծխախոտի գործարանում ծառայող արհեստաւորները՝ Բէյբուդ Պօղոսեան, Ալէքսանդր Գօգչյեան, Միքայէլ Քուլամչեան, Սամսոն Տէր-Եսայեան, Աղաֆօն Գուլամչեան, Մկրտիչ Մկրտիչեան, Գէորգ Պապօյեան, Մկրտիչ Թիլաթեան, Սամուէլ Ծատուրեան, Ջում. Տէր-Ղազարեան, Մկրտիչ Աթայեան։

—

Մէչէդ (Պարսկաստան), փետր. 25-ին

Ամնիւ «Մշակ» հայոց խոպան անդաստանին, չնորհաւորում ենք 25-ամեակդ։ Քաղցր է մեզ տեսնել ամենօրեայ հրատարակութիւնդ։ Կեցցես մեծ և գաղափարական «Մշակ», կեցցես դեռ չատ 25 ամեակներ բոլորելով, ի պարծանս քեզ սիրող հայ ազգի։ «Մշակ» համեստ անուանդ հետ վեհ են գաղափարներդ։ Պաչտելի էր հիմնադիրդ, պաչտելի կը լինես և դու անչեղ հետևելով անմահ Գրիգոր Արծրունու արծարծած գաղափարներին, և բարձր պահելով «Մշակի» պայծառ դրօշակը։ Կեցցես յաւիտեան ազգի արժանաւոր «Մշակ», կեցցեն և «Մշակի» հիմնադրի գծած չաւղին պաչտպան աշխատակիցները։

Դրօշակիդ առաջ խոնարհ մնում ենք՝

Մելքիսեդեկ Մելքումեանց, Յարութիւն Սափարեանց, Վարդան Տէր-Յովհաննիսեանց, Յովհաննէս Մելիք-Առաքելեանց, Աբրահամ Մինասեանց, Բաղդասար Գէորգեանց։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վաղվանից կը սկսվեն մի չարք դ ա ս ա խ օ ս ու թ ի ւ ն ն ե ր կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան մէջ, գիւղատնտեսութեան զանազան ճիւղերին վերաբերեալ։ Դասախօսութիւնները պէտք է տեղի ունենան կիրակի օրերը, ցերեկվայ ժամի 12-ից մինչև $2^{1}/_{4}$ ժամը։ Դասախօսողներն են. Դ. Ր օ ս ի ն ս կ ի՝ չերամապահութեան մասին, Ա. Ք ա լ ա ն թ ա ր՝ կաթնատնտեսութեան մասին, Պ. Պ ր ի տ ո ւ լ ե ն կ օ՝ մեղուապահութեան, Վ. Գ է ն վ ս կ ի՝ խաղողի վաղի հիւանդութիւնների, Ն. Կ ր ի ղ ն ե ր՝ մսի յատկութիւնների մասին։ Իւրաքանչիւր կիրակի կը կարդացվի երեք դասախօսութիւն, և ամեն մէկը կը տևի մօտ քառորդ ժամ. մուտքը նչանակված է 10 կոպէկ։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ վճռված է Անդրկովկասեան երկաթուղու Ջխատուրի ճիւղը չարունակել մինչև Դերկվետի և Սաչխերի գիւղերը։ Այդ վճիռը կայացված է ֆինանսների, ճանապարհների հաղորդակցութեան և երկրագործութեան մինիստրների ընդհանուր համաձայնութեամբ՝ մարգանցի մշակութիւնը զարգացնելու նպատակով։

—

Մարտի 3-ին, կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան ընդհանուր ժողովում, նախագահի առաջարկութեամբ, ժողովականները ոտքի կանգնելով յարգեցին հանգուցեալ Յովհաննէս Ստեփանեանցի յիչատակը, որ մասնակցում էր ընկերութեան պարապմունքներին ծխախոտագործութեան հարցում։ Նա գրել է մի քանի յօդուածներ այդ հարցի մասին ընկերութեան օրգանի մէջ։ Ի դէպ. այսօր տպում ենք հանգուցեալի մի յօդուածը Սուխումի չրջանի ծխախոտագործութեան մասին, որ նա ուղարկել էր մեզ մի քանի ժամանակ առաջ։

—

Պետերբուրգից հաղորդում են «Тифл. Листокъ» լրագրին, որ պետական խորհրդի գանձանային նստաչրջանում պէտք է քննվի Կ ո վ կ ա ս ո ւ մ դ ո ր ո զ ա կ ա ն հ ա ր կ մ տ ց ն ե լ ո ւ ծ ր ա գ ի ր ը։ Այդ ծրագրով ենթադրվում է առանձին տուրք սահմանել, $^{1}/_{10}$ կոպէկ, կովկասեան նաւթային հանքերում արդիւնաբերվող հում նաւթի ամեն մի պուդից։ Միջին թւով, այդ տուրքը կէս միլիոն րուբլուց պակաս չի լինի։

—

Հելսինգֆորսում ... [see below]

Հէնգչարթի, մարտի 5-ին, Արքունական թատրոնում օպերային խումբը ներկայացրեց «Լիւչիան», որ համարվում է Դօնիցետտիի ամենալաւ օպերան։ Լուչիայի դերը, որ կօլօրատուրային սօպրանօների սիրած դերերից է, կատարում էր յայտնի երգչուհի Զուլեյկինա Ուզէտ, որ իր փոքրիկ, բայց վերին աստիճանի մաքուր, նուրբ ու հնչուն ձայնի հրաչալի ևւէջներով ու գեղգեղանքներով թռիչ տպաւորութիւն է գործում լսողների վրա։ Այդ երևկոյ չնորհալի երգչուհու տաղանդը առանձին ուժով արտայայտվեց վերջին գործողութեան մէջ, երբ նա երգում է ջութակի նուագակցութեամբ այնպիսի կատարեալ արուեստով, որ տեղ-տեղ դժուար կը լինէր զանազանել նրա երգը ջութակի նուագից, եթէ չը լինէր կենդանի ձայնի տարբերութիւնը անչունչ գործիքից։

—

Ինչպէս լսում ենք, առաջիկայ չաբաթվայ ընթացքում դրամատիկական ներկայացումներ չեն լինելու, այդ պատճառով հայոց խումբն էլ այդ չաբաթվայ ընթացքում ոչ մի ներկայացում չի տայ։

—

Այսօր, մարտի 7-ին, երեկոյեան ժամի 8-ին նահանգական դատարանի դահլիճում կայանալու է Կովկասի Իրաւաբանական ընկերութեան նիստը, որին կարող են ներկայ լինել և կողմնակի անձինք։ Ժողովը անչուչտ չատ հետաքրքրական կը լինի, որովհետև տեղի են ունենալու վիճաբանութիւններ պ. Ֆրենկելի՝ արդէն կարդացված բէֆերատի առիթով, որի նիւթն էր «Միջոցներ մաքառելու Կովկասում կատարվող աւազակութիւնների դէմ»։

—

Վաղը, կիրակի, ժամը $12^{1}/_{2}$-ին, Թիֆլիսի չերամապահական կայարանի դահլիճում տեղի կունենայ զրոյց մեղուապահութեան մասին, որից յետոյ տեղի կունենայ խորհրդակցութիւն՝ մեղուապահական ժողով կազմելու մասին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բեռլինի «Local Anz.» լրագրին հաղորդում են Կ. Պօլսից, որ ներկայումս Բ. Դուռը զանազան դժուարութիւնների մէջ է գտնվում։ Մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները զանազան յիչատակագրեր են տուել նրան։ Ռուսաց դեսպանը յայտնել է, որ ռուսաց կառավարութիւնը տեղեկութիւններ է ստացել Փոքր-Ասիայի իր հիւպատոսական գործակալներից, թէ հայաբնակ նահանգներում կ ո տ ո ր ա ծ ը չ ա ր ո ւ ն ա կ վ ո ւ մ է։ Այդ լուրը հաստատում են և անգլիական հիւպատոսարանները։ Ռուսաց դեսպանը պահանջում է, յիչեցնելով և իր նախկին պահանջները, որ որքան հնարաւոր է չուտով վերականգնվի կարգը։ Անգլիական կառավարութիւնը պատասխանել է թիւրքաց կառավարութեան բողոքագրին Կերզօնի՝ պարլամենտում արտասանած ճառի վերաբերմամբ, թէ Բ. Դուռը ոչ մի իրաւունք չունի գանգատվել Կերզօնի դէմ, որովհետև նա լոկ ճշմարտութիւն է ասել։ Մակեդոնիայում թիւրքերը, ճշմարիտ, կատարել են այն անգթութիւնները, որոնց համար նրանց մեղադրում են։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պ օ լ ի ս, փետրվարի 16-ին

Եւրոպական թերթեր և մայրաքաղաքիս ազգային լրագիրները միահամուռ, ոմանք բացարձակ, ոմանք ալ քօղարկեալ եղանակաւ իմացուցին՝ թէ խալիֆան մեր պատրիարքարանի առաջարկութիւններուն գոհացում պիտի տար։

Խալիֆային այս խոստումն՝ որ մէկ քանի անգամներ վեհափառօրէն տրված էր, այս վերջին անգամ խիստ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ պիտի կատարվէր, այսինքն՝ երեք-չորս օրէն։ Անկից ի վեր երկու ամիսներ անցան՝ տակաւին բան մը դուրս չելաւ Եըլդըզ-Քէօչքի բարձունքներէն և եւնելիք ալ չունի, սակայն մեր պատրիարքն ու վսեմաչուքները չատ լաւատես լինելով, դեռ վստահ են, որ այս անգամ իրենց յոյսերը պիտի պսակվին։

Քաղաքական ժողովոյ բարձրաչուք ատենապետ Տատեան Յարութիւն փաչա իր հաւատարմական զգացումները փորձով ցոյց տուաւ իր վեհապետին, վերջնապէս հրաժարելով քաղաքական ժողովոյ ատենապետութենէն և անդամակցութենէն, միմիայն հասկցնելու համար՝ թէ ինքը՝ պատրիարքին ըրած պահանջումներուն մէջ մաս չունի և համախոհ չէ անոր, բայց սուլթանը ճանչնալով իր ամենահաւատարիմ ծառային աղնիւ տրամադրութիւնները, հրամայեց, որ ետ առնու իր հրաժարականն և երթայ վերաբազմի իր ատենապետութեան աթոռին վրա։ Ահա այս եղանակաւ՝ խաղը լաւ կը յաջողի, ժամանցը կը չարունակէ և ամեն բան կարգի կը մտնէ։ Օրինակ, ազգը պատրիարքը չուզեր, որովհետև նա մինչև այս օրս բնաւ նշանակալից գործ մը չէ տեսեր, բայց պատրիարքին բերանը խօսք չի պակսիր, նա՝ տրամաբանական հարկ եղած բոլոր ձևերը գործադրելէ յետոյ՝ ազգասիրաբար և անմիջապէս թ ա գ ր ի ր մը կը պատրաստէ, կը ղրկէ պալատ. խալիֆան ալ, իրավամբ, իր վեհապետական խոստումները կը չնորհէ, և, եթէ ուզէ, իր կողմանէ թիկնապահ մը ալ կը ղրկէ պատրիարքին, և անոր խ ա թ ի ր ը կը հարցունէ, սակայն, միւս կողմանէ, Տատեան կենէ կը հրաժարի «գործին մէջ ես չի կամ» ըսելով և յետոյ, բարձրագոյն հրամանաւ, նորէն կուգայ, կը բազմի, և այսպէս «ևէէջի» խաղը կը չարունակվի՝ դերանին մէկ ծայրը՝ պատրիարքն և միւս ծայրը՝ Տատեան Յա-

Типографія Грузинск. Издат. Т-ва, Лорисъ-Меликов. ул. № 13
Дозволено цензурою, Тифлисъ, 6 Марта 1898 г.

բովեւն փայա նստած. բայց թէ գեղանն ինչ քանի վրա գրված է, զանի դուք երևակայեցէք... Վայ այն ազգին որ այս տեսակ [illegible] քաղաքականութիւն [illegible] կը ստանայ:

Երբ այս տողերը կը գրէի, լուր առի թէ սուլ-թանը [illegible] պատրաստել [illegible] տաճիկ և վեց առաջարկութիւն [illegible] 1) [illegible] 2) [illegible] 3) [illegible] 4) [illegible] 5) [illegible] գործերը [illegible]:

[illegible]

Կիլիկիոյ կաթողիկոսական [illegible] պաշտօնին խօթ հարիւր ոսկիի ծախել, բաւական ճարպիկութիւն մը է. l'argent fait tout: Մեր ծերերը կըսեն, իրաւ է, «ամեն բան իր տեղը կառնու, վայ եկեր է բարակ մանուղին:»

Գիրուկ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Պարիզի ոստիկանական-ուղղիչ դատարանում, ինչպէս յայտնի է հեռագիրներից, մի նոր դատ է սկսված էմիլ Զօլայի դէմ: Էստէրհազիի գործին մասնակցած երեք էկսպերտները, որոնց հուչակաւոր վիպագրողը նոյնպէս մեղադրում էր, իրանց պատիւը վերականգնելու համար դիմեցին ոստիկանական դատարանին, պահանջելով Զօլայից իբրև հատուցում այդ մեղադրանքի փոխարէն 100,000 ֆրանկ: Զօլային պաշտպանում էր դարձեալ տաղանդաւոր Լաբօրին և բացի նրանից նաև Ալբերտ Կլէմանսօ: Սրանք յայտնեցին, որ այս գործը պէտք է ենթարկել երդուեալների դատարանին. բայց ոստիկանական դատարանը մերժեց այդ առաջարկութիւնը և ընդունելով, որ ինքը պիտի քննի գործը, յետաձգեց երկու շաբաթ ժամանակով: Ինչ խօսք կարող է լինել, որ ոստիկանական դատարանն էլ կը չտապէ իր կողմից երկրպագութիւն անել ֆրանսիական հայրենասիրութեան և նոյնպէս կը դատապարտէ Զօլային:

—Իտալական նշանաւոր գործիչ Կավալօտտիի Թաղումը տեղի ունեցաւ Միլանում մեծ հանդէսով: Բոլոր մագազինները, գործարանները, դըպրոցական հաստատութիւնները և բորսան փակված էին: Տները զարդարված էին սգի դրօշակներով և սև գործերով: Փողոցներում խռնված էին ոչ պակաս քան 300,000 մարդիկ: Ցուղարկաւորութեան առջևից գնում էին 10,000 սոցիալիստներ, իսկ նրանց ետևից հանրապետութեան մի քանի հազար կողմնակիցներ, որոնց հետևում էին գիմնազիաների և ժողովրդական դպրոցների աշակերտներն ու աշակերտուհիները դրօշակներով: Թափօրի մէջ գտնվում էին և Պարիզի երկու ներկայացուցիչները—քաղաքային վարչութեան փոխ-նախագահը և քարտուղարը:

—Կ. Պօլսից հաղորդում են «Berliner Tageblatt» լրագրին. «Պետութիւնների մէջ տեղի ունեցած բաւական երկարատև բանակցութիւններից պարզվեց, որ Կրետէի համար ժամանակաւոր նահանգապետ նշանակելու միտքը անիրագործելի է և այդ պատճառով այդ ծրագիրը բոլորովին Թողնված է: Այդ ժամանակ Ռուսաստանը նորից բարձրացրեց պրինց Գէօրգիի հարցը և այժմ նրա թեկնածութիւնը հաւանութիւն է գտել և այն պետութիւնների կողմից, որոնք առաջ հակառակ էին նրան: Այժմեան ժամանակ պետութիւնները բանակցութիւններ են վարում այն մասին, թէ ինչ միջոցով կարելի է իրագործել ընդունված վճիռը. ենթադրվում է յանձնել երկու կամ երեք պետութիւններին (Ռուսաստանին և Ֆրանսիային կամ Ռուսաստանին, Ֆրանսիային և Անգլիային) հաստատել Գէօրգիին Կրետէում այն պայմանով, որ նրանք կօգնեն նրան նրա գործունէութեան սկզբի ժամանակներում:»

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գերմանիայի գրականական և արտիստական աշխարհը պատրաստվում է տօնել Իբսէնի ծննդեան 70-ամեակը: Մարտի 8-ին Բերլինի համարեա բոլոր Թատրոններում կը ներկայացվեն նորվէգացի դրամատուրգի պիէսները: Ներկայացումներից յետոյ Իբսէնի համակրողները և երկրպագուները կը հաւաքվեն Բերլինի ամենամեծ դահլիճներից մէկում և բանկէտ կը կազմեն: Յօբելեանի օրը լոյս կը տեսնեն և Իբսէնի հեղինակութիւնների լիակատար ժողովածուի առաջին հատորները, որ ձեռնարկել է հրատարակիչ Ֆիշէր:

*
* *

«Кавказъ» լրագրին մի...դժբաղդութիւն է պատահել: Իր հինգշաբթի օրվայ համարում նա տպագրեց Մուրսակուլօվի գործի մասին մի դատավճիռ, որով «Թիֆլիսի նահանգական դատարանը զրկում է բոլոր իրաւունքներից Մուրսակուլօվին և դատապարտում երկու տարվայ բանտարկութեան»: Եւ յանկարծ դուրս է գալիս, որ այդ տեսակ դատավճիռ դատարանում տեղի չէ ունեցել, այլ միայն պ. Վելիչկօյի խմբագրատանը... Մինչև անգամ գործի քննութիւնը յետաձգված է եղել: Ուղղելով այդ սխալը երէկվայ համարի մէջ, պաշտօնական լրագիրը մի ուրիշ աւելի մեծ սխալ է գործում. նա ենթադրում է, որ այն անձը, որը հաղորդել է այդ անճիշդ տեղեկութիւնը, մտադրութիւն է ունեցել մեքենայութիւն լարել իր դէմ, որովհետև իր ուղղութիւնը շատերին հաճելի չէ: Լաւ է պ. Վելիչկօ չէ աւելացնում, թէ լուր հաղորդող պաշտօնեան հայ է եղել:

*
* *

Վիէննայի «Հանդէս Ամսօրեայ» Թերթը խօսելով Ռուսաստանի հայ շաբաթաթերթերի և ամսագիրների կողմից վերջերս իբրև բանաստեղծ հրապարակ հանված fapresto-ների (վայրկենածին բանաստեղծներին) մասին, ասում է. «Զզվում ազդելու չափ շատցած են վերջերս, իբր բանաստեղծութիւն՝ անիմաստ, անհամ, տափակ բառերու հօտանք մը հրապարակ նետող բանաստեղծներ, որոնց աւիւնն ու խանդն իրական մորակի կը կարօտի...»:

Անհերքելի ճշմարտութիւն է...

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՕԴԷՍԱ, 5 մարտի: Հիմնվում է չէրնօմօրեան ծովային փոխատու և ապահովագրական բանկ՝ 5 միլիօն դրամագլխով: Նպատակն է երկարատև փոխատւութիւններ տալ շոգենաւերի և նաւերի գրաւականով:

ԿԱՆԷՑԱ, 5 մարտի: Ծովապետները և հիւպատոսութիւնները տեղեկութիւն ստացան Կիսամօի քրիստոնեաներից, թէ իրանց սովամահ է սպառնում, եթէ Կիսամօ չուղարկվեն կենսական մթերքներ: Աւստրիական զրահակիր նաւը գնաց դէպի Կիսամօ:

ԱԹԷՆՔ, 5 մարտի: Ոստիկանութիւնը հետամուտ էր հակաթագաւորական կլուբին և առայժմ կալանաւորեց չորս անդամներին, որոնցից մէկը փաստաբան է, մէկը հիւսն է իր որդով և մէկը պաշտօնաթող կապիտան: Յայտնի չէ, թէ արդեօք աջողվեց կապ գտնել այդ կլուբի և Կարդիտցիի յանցանքի մէջ:

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 5 մարտի: «Herald» հաղորդում է, որ Մակ-Կինլէյ ասաց. «Ես աւելի կը ցանկայի, որ իմ նախագահութեան ժամանակամիջոցը ամօթալի անաջողութեամբ վերջանար, քան թէ յանցաւոր պատերազմի պատասխանատւութիւն յանձն առնել»:

ԿԷՕԼՆ, 5 մարտի: «Köln. Zeit.» լրագիրը հաղորդում է, թէ «Օլդէնբուրգ» զրահակիր նաւի իր բոլոր նաւաստիներով Կրետէի ջրերից հեռանալու լուրը ստիպում է ենթադրել, որ «Գերմանիան կամացուկ դուրս է գալիս կօնցէրտային դահլիճից:» Յունաց պետական հարկի հարցը կարգադրելուց յետոյ, Գերմանիան այնքան շահ չունի, որպէս զի խանգարի մեծ պետութիւնների համաձայնութիւնը, մանաւանդ որ կղզու վրա կարգը վերականգնելու համար կը պահանջվեն թէ մեծ ույժեր և թէ նշանաւոր դրամական միջոցներ, մի բան, որ Գերմանիան չէ ուզում տալ: Բնական է, որ այն պետութիւններին, որոնք այդպիսի լոհաբերութիւններ են անում, պէտք է թոյլ տալ ի կատար ածել այն միջոցները, որոնց իրանք նպատակայարմար են համարում: Սրանից յետոյ գործերը Կրետէի վրա պէտք է գլխաւորապէս կարգի բերեն Ռուսաստանը, Ֆրանսիան և Անգլիան: Գերմանիայի յետ քաշվելը ամենևին այն նշանակութիւնը չունի, թէ նա վերջնականապէս դուրս է գալիս եւրօպական կօնցերտից:

ԲԵՐԼԻՆ, 5 մարտի: Կայսրը այցելեց այսօր անգլիական, աւստրիական և ռուսաց դեսպաններին:

Բիւդժէտային յանձնաժողովը, երկրորդ ընթերցանութիւնից յետոյ, ընդունեց նաւատորմին վերաբերեալ օրէնքը:

ՇԱՆԳՀԱՅ, 5 մարտի: Ամերիկական բժիշկների գիտնական յանձնաժողովի անդամներին Զունգենգի շրջականներում բռնեցին տեղական բնակիչները և ծեծեցին. մէկը մեռաւ:

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 5 մարտի: Սպանիան Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներին բարեկամական առաջադրութիւն արեց, որի մէջ, ի միջի այլոց, ասված է, թէ ամբողջ աշխարհը Սպանիայի դէմ պատերազմը կը համարի անարդար, և հակառակ մարդասիրութեան ու քաղաքակրթութեան:

ՄԵՑ, 6 մարտի: Շվեյցարացի քանդակագործ Շուէյնլէն և եկւոր Դիւսար ձերբակալվեցին, մեղադրվելով լրտեսութեան մէջ: Տնային խուզարկութեան հետևանքը այն եղաւ, որ գրաւեցին արատաւորող թղթեր:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 6 մարտի: Իլդիզ-Քեօսկում պատահած դէպքի լուրը չափազանցրած է: Էութիւնը այն է, որ պալատական պահնակի մի ալբանացի զինւոր գնդակահար արեց մի չէրքէզի և յետոյ փորձեց գնդակահար անել և ուրիշներին: Նա բռնված է:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ, Գ. Դիլանչեանից. Ուղարկեցինք ձեզ «Մշակ» մարտի մէկից: Եթէ կամենում էք ստանալ մինչև տարվայ վերջը, ուղարկեցէք 9 րուբլի: Իսկ ձեր յիշած խմբագրութեան հետ ինքներդ վերջացրէք ձեր հաշիւը:

ԻԳԴԻՐ, Ս. Գալուստեանից. Կարդացէք նախորդ պատասխանը:

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ, Գ. Խաչատուրեան. Կարդացէք վերևի պատասխանը:

ԲԱԳՈՒ, Գ. Իւզբաշեանից. Դուք նոյնպէս կարդացէք վերևի պատասխանը:

ՍԱՄԱՐԿԱՆԴ, Յ. Առստամեանից. Բարեհաճեցէք կարդալ նախորդ պատասխանը:

ԲԱԹՈՒՄ, Ս. Քէօսէեանից. 3 րուբլի աւելացրել ենք ձեր յիշած անձի բաժանորդագրութեան վրա:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Մարդատար № 1 գնացքը գալիս է [illegible] ԹԻՖԼԻՍ ... 4 ժամի և 1 րոպէին [illegible] ... ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ [illegible] 8 ժամ 30 րոպէին [illegible] 9 ժամ և 15 րոպէին [illegible] 8 ժամ և 28 րոպէին.

Մարդատար № 3 գնացքը գալիս է [illegible] ԹԻՖԼԻՍ [illegible] 12 ժամ 6 րոպէին [illegible] 10 րոպէին [illegible] ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ [illegible] 7 ժամ 55 րոպէին [illegible] 8 ժամ 28 րոպէին.

Մարդատար № 2 գնացքը գալիս է [illegible] ԹԻՖԼԻՍ [illegible] 8 ժամ 15 րոպէին [illegible] 7 ժամ և [illegible] ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ [illegible] 9 ժամ 34 րոպէին [illegible] 1 ժամ 2 րոպէին.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱԻՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.

Կ. Մ. ՋԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին ներարդային հ.

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՌՈՒԴԵՆԿՕ—10½—11½ կանանց և երեխայոց հ., ծաղկի պատւաստումն:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11½—12 ժ. կանանց հիւանդ.

Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—1½—2½ ժ. ներքին, և միզասեռական հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Մ. ՓՈՒԴԻՆԵԱՆ—5 6 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—6½—7 ժ.

Ա. Ն. ՇՊԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներարդային (էլեկտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.

Տ. Ի. ՌՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
85—150 Բժշկապետ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

ЗАСѢДАНІЕ КАВКАЗСКАГО ЮРИДИЧЕСКАГО ОБЩЕСТВА

имѣетъ быть 7-го Марта 1898 года, въ 8 часовъ вечера, въ помѣщеніи Тифлисскаго Окружнаго Суда.

Предметы совѣщанія: 1) Административные вопросы. 2) Пренія по поводу реферата члена Общества А. С. Френкеля „Средство для борьбы съ разбоемъ на Кавказѣ“. 2—2

ՑԱՐՐԱՐԻ

«ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԿԵԱՆՔԸ» խորագրով աշխատութեան հայերէն թարգմանութիւնը շուտով մամուլին կը յանձնվի: Կանխիկ բաժանորդագինն է 2 րուբլի: Տպագրելուց յետոյ գիրքը կարժենայ 3 րուբլի:

Հասցէն. Թիֆլիս, Авчальская, № 13.

Գաբրիէլ քահանայ Տէր-Գաբրիէլեանց

(շ. շ.) 2—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ այս մարտի 17-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին, վարչութեան շէնութեան մէջ ԱՃՈՒՐԴ կը լինի՝ կապալով տալու համար քաղաքային տան խանութները և ներքնատները Գօլօվինսկի Պրօսպէկտի վրա (Նախկին Շիօեվի տունը): Մանրամասն պայմանները կարելի է տեսնել վարչութեան մէջ ամեն օր, բացի տօն օրերից, առաւօտեան ժամը 12—2: 2—3

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱԻԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ և ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ը չորեքշաբթիից,

Եւ նաւարկութիւն [illegible] Մարսէլ, [illegible] ... [illegible] 18/30-ին ՄԻՆԴՐԵԼԻ [illegible] ՇԷԼՏ [illegible] ... [illegible] ժամը 4-ին [illegible]

[illegible]

[illegible]

Առաջադրելի և ծանօթութիւններին [illegible]

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր ղ'Ալօսի, Նարէլէֆեան. ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Ֆ. [illegible], [illegible]. ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. [illegible], [illegible] ՆՕՎՕՌՈՍԻՅՍԿՈՒՄ—պ. [illegible] (կ. հ. շ.) 3—20

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 6 Марта 1898 г. Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Мелик. ул. № 13